

SECINĀJUMU RAKSTS

RAN mācību vizīte par VRWE

2023. gada 6. un 7. marts, Stokholma, Zviedrija

Zviedrijas pieeja vardarbīga labējā ekstrēmisma apkarošanā

Galvenie secinājumi

Vardarbīgs labējais ekstrēmisms (VRWE) rada arvien lielāku apdraudējumu gan Eiropā, gan ārpus tās. Zviedrija ir valsts, kura ir guvusi plašu pieredzi dažādu VRWE izpausmju risināšanā. **Radikalizācijas izpratnes tīkla (RAN) praktiķu VRWE mācību vizītes laikā** Stokholmā, Zviedrijā, no 2023. gada 6. līdz 7. martam 14 praktiķiem no visas Eiropas bija iespēja gūt tiešu ieskatu vairāku organizāciju darbā, kas ir daļa no Zviedrijas kopējās sabiedrības pieejas, kā risināt VRWE un ar to saistītos jautājumus.

Sanāksmes dalībnieki pārstāvēja daudzveidīgu praktizējošu ekspertu grupu, tostarp vietējos darbiniekus, kuru pieredze cita starpā saistīta ar sociālo darbu, alternatīvā vēstījuma kampaņām, *Exit* (iziešanas) darbā un ieslodzījuma vietu pārvaldē. Dalībnieki uzzināja par Zviedrijas VRWE vēsturi un to, kā starptautiskā un ģeopolitiskā attīstība ietekmē VRWE ainavu Zviedrijā. Pirmajā dienā viņi klātienē apmeklēja divas organizācijas: Zviedrijas valdības organizāciju **Vardarbīga ekstrēmisma novēršanas centrs** (*Center mot våldsbejakande extremism* (CVE)) un *Fryshuset* jauniešu centru, kur atrodas programma **Exit Sweden**. Otrajā sanāksmes dienā tika tālāk apspriesta Zviedrijas VRWE vēsture, kā arī VRWE izpausmes dažādās ES dalībvalstīs un tas, cik lielā mērā gūto pieredzi var izmantot pašu dalībnieku kontekstā.

Tālāk ir minēti daži **galvenie jautājumi**, kas tika apspriesti.

- Valsts mēroga iestādes var sniegt lielu atbalstu vietējām iestādēm, daloties ar savu pieredzi un piedāvājot konkrētu atbalstu, tādējādi risinot (potenciālu) radikalizācijas problēmu. Vietējās iestādes gūst labumu no valsts (atbalsta) struktūru izmantošanas, tādēļ tām nav jāveido pilnībā sava pieeja.
- Veiksmīga izešanas darba pamatā galvenokārt ir uzticamu attiecību veidošana un ticama informācijas avota nodrošināšana klientam. Tikai tad ir iespējams mudināt cilvēku iziet no ekstrēmistiskās vides. Klientu izvešana no viņu komforta zonas parasti prasa laiku un resursus, taču tā ir būtiska pieeja pārmaiņu radīšanai.
- Gan Zviedrijā, gan citās Eiropas valstīs dažādās VRWE ainavas rada lielas grūtības. Ja pirms 10 gadiem VRWE kustības bija viegli atpazīstamas, tad tagad labējie ekstrēmisti gatavo savu ideoloģiju no "salātu bāra" un/vai radikalizējas galvenokārt tiešsaistē, ārpus iestāžu redzesloka. Tas padara problēmas risināšanu arvien sarežģītāku. Spēcīgas pilsoniskās sabiedrības veidošana, kas spēj pretoties labējā spārna naratīvu normalizācijai publiskajā telpā, ir būtisks veids, kā pretoties šīm norisēm.
- Plašsaziņas līdzekļiem ir pienākums izvērtēt, vai viņu veidotais saturs, kas atspoguļo ekstrēmistu grupu darbības, var negatīvi ietekmēt neaizsargātās personas, un attiecīgi pielāgot savu darbu.
- Privātums un informācijas apmaiņa, izskatot lietas, ir izaicinājums daudzām ieinteresētajām personām visā Eiropā. Praktiķu darbam ļoti svarīga ir efektīvu sistēmu izstrāde, lai veicinātu vardarbīgā ekstrēmisma novēršanu un reaģēšanu uz to. Tika apspriesta, piemēram, informācijas māju, prakse kā paraugs attiecīgo ieinteresēto personu pulcēšanai kopīgas atbildes un pieejas sagatavošanai.

- Praktiķi uzsver līdzību un pārklāšanos ar blakus jomām (piemēram, diskriminācija, naida runa, ar dzimumu saistīta vardarbība) un uzsver, cik svarīgi ir mācīties no blakus jomās esošajām sistēmām un pieejām un izmantot tās, strādājot ar VRWE.

Šī raksta sākumā īsumā izklāstīta (vardarbīgo) labējo ekstrēmistu grupu vēsture Zviedrijā. Pēc tam tiek skaidrotas abu organizāciju pieejas un to pozīcija Zviedrijas nacionālajā pieejā, pamatojoties uz mācību vizītes laikā sniegtajām prezentācijām. Visbeidzot, tiek formulētas diskusijas svarīgākās atziņas, kā arī turpmāka virzība.

Īsa VRWE vēsture Zviedrijā

VRWE Zviedrijā ir senas tradīcijas. Pirmā nacistu partija tika dibināta 1924. gadā, savukārt drīz pēc Otrā pasaules kara pēckara periodā tika reorganizētas neofašistu un neonacistu grupas ⁽¹⁾.

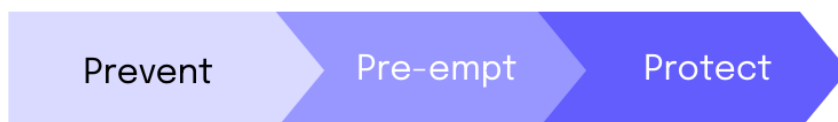
Mūsdienu VRWE ainava lielā mērā ir smēlusies iedvesmu no, piemēram, amerikāņu neonacistu grupām 20. gadsimta 80. gados, kas veicināja pretošanos bez līdera, mazo šūnu veidošanos un akseleracionismu. Pēc vardarbīgās rasistiskās skinhedu kustības parādīšanās 20. gadsimta 80. un 90. gados mūsdienu VRWE Zviedrijā veido dažādu organizāciju, partiju un brīvi organizētu grupu sajaukums, kas laika gaitā mainās, bieži vien konfliktu vai nesaskaņu ietekmē tiekot sagrauts no iekšienes. Ir grupas, kas dibināja politiskās partijas, lai iegūtu politisko ietekmi, uz eliti orientētas organizācijas ar biedru struktūru, kur potenciālajiem dalībniekiem ir jāpierāda sava uzticība grupai un mērķim (bieži vien ar vardarbību), un vāji organizētas tīkla grupas, kas atbalsta akseleracionisma idejas un stratēģiju. Zviedrijas neonacistu kustība tiek uzskatīta par īpaši vardarbīgu pēc vairākām slepkavībām un pieļautās vardarbības, ko kopš 20. gadsimta 90. gadu vidus pastrādājuši dažādu neonacistu grupu locekļi.

Pēdējos gados vairāki vientuļie dalībnieki uzbrukuši skolām Zviedrijā, kur vainīgajiem, tāpat kā daudzās citās valstīs, ir jaukta ideoloģija, kas lielā mērā balstās uz savvērestības stāstiem, tostarp VRWE elementiem.

Organizācijas

CVE centrs (*Center mot våldsbejakande extremism*)

Zviedrijas pieeja VRWE (kā arī citu ekstrēmisma veidu) apkarošanai balstās uz trim pīlāriem:

Lai varētu notikt noziegums vai vardarbīga ekstrēmistiska darbība, ir jāievēro trīs "prasības": (1) ir jābūt motivētam likumpārkāpējam; (2) nav rīcībspējīga aizbildņa; un (3) ir jābūt piemērotam mērķim. Zviedrijas pieejas trīs pīlāri attiecīgi risina šos trīs aspektus; pīlāra **Novēršana** mērķis ir atņemt pārkāpējam iespējamo motivāciju, un pīlārs **Apsteigšana** ierobežo vardarbīgas rīcības iespējas. Visbeidzot, pīlārs **Aizsardzība** mēģina aizsargāt potenciālās mērķa grupas, ja pirmie divi pīlāri ir bijuši neveiksmīgi. CVE centra darbs ietilpst pirmajā pīlārā Novēršana un darbojas valsts līmenī.

Saskaņā ar CVE centra sniegto informāciju, veidojot profilakses stratēģiju, būtisks ir šāds padoms:

- Pārlicinieties, ka vietējā līmenī strādājošajiem ir resursi, struktūras un zināšanas, lai pamanītu un risinātu VRWE.

⁽¹⁾ Helené Löw, *Nazismen i Sverige 1924-1979. Ordfronts förlag.*

- Ja ir izveidota valsts mēroga stratēģija, pašvaldībām būtu uz to jābalstās; to ir vieglāk izmantot, nekā izstrādāt savas pieejas uz vietas vai pat rīkoties pretēji vispārējai plūsmai.

CVE centra uzbūve

Mobilā atbalsta komanda

Mobilā atbalsta komanda sniedz vajadzībās balstītu atbalstu vietējām iestādēm, kurām var trūkt specifisku zināšanu, kompetences vai praktisku iemaņu. Komanda ir ļoti daudzveidīga: tajā ir eksperti no policijas, sociālie darbinieki, reliģiskie vadītāji utt. Šī dažādība ļauj komandai piedāvāt dažāda veida atbalstu vietējā līmenī.

Kad Zviedrijā ieradās pirmie repatrianti, kas atgriezās no grupējuma "Daesh" kontrolētajiem apgabaliem, CVE centra sniegtais atbalsts vietējam līmenim būtiski mainījās. No teorētiskās apmācības viņi pārgāja uz praktiskāku un pielāgotāku pieeju. Tas ir līdzīgi ietekmējis atbalstu, kas tiek sniegts saistībā ar VRWE jautājumiem vietējā līmenī. Lai gan CVE centra mērķis ir tieši sniegt atbalstu, lēmumus par to, vai (potenciāli) radikalizētas personas un vardarbīgi ekstrēmisti likumpārkāpēji saņem konkrētu – profesionālo, finansiālo, izglītības – atbalstu, pieņem attiecīgās pašvaldības. Tādējādi apmērs, kādā šīm personām tiek sniegts atbalsts, katrā pašvaldībā var atšķirties.

Zināšanu komanda

Šī komanda koncentrējas uz izpētes veikšanu, kā arī zināšanu un atklāsmju apkopošanu par pašreizējām norisēm saistībā ar (labējo) ekstrēmismu Zviedrijā, un tajā ir iesaistīti eksperti un pētnieki.

Turklāt zināšanu komanda izstrādā rīku CVE centra darba vērtēšanai. Vērtēšanu sarežģī fakts, ka dažu pēdējo gadu laikā vardarbīgas ekstrēmistu grupas un indivīdi ir pastāvīgi attīstījušies, kas apgrūtina notikumu izsekošanu un pasākumu pielāgošanu.

Izglītības komanda

Izglītības komandas mērķis ir izplatīt zināšanu komandas apkopotās zināšanas, organizējot seminārus, tīmekļseminārus, raidierakstus utt., kas paredzēti praktiķiem, kas darbojas VRWE un radikalizācijas jautājumu jomā. Šie izglītojošie pasākumi, cita starpā, ir paredzēti policijai, vietējām iestādēm un NVO.

CVE centra pieredze liecina, ka vietējām varas iestādēm bieži trūkst nepieciešamo zināšanu un resursu, lai atklātu potenciāli radikalizējušos indivīdus un cīnītos pret viņiem savā kopienā, īpaši nelielās pašvaldībās. Lai to novērstu, izglītības komanda izstrādāja novērtēšanas rīku, kas var palīdzēt tiešajā saskarē strādājošajiem praktiķiem, piemēram, skolotājiem, labāk novērtēt to personu problēmas, par kuriem viņi uztraucas. Tas sniedz viņiem atbalstu, gatavojot detalizētākus "bažu ziņojumus", norādot, ka personai varētu būt nepieciešams atbalsts.

Sadarbības komanda

Visbeidzot, sadarbības komanda veicina un koordinē (valstisku un nevalstisku) organizāciju tīklu, kas nodarbojas ar vardarbīga ekstrēmisma novēršanu. Pats CVE centrs nestrādā lokāli, bet tam ir ciešs kontakts ar pašvaldībām un vietējā līmeņa organizācijām.

Programma *Exit Sweden (Fryshuset)*

Exit Sweden ("Iziet Zviedrija") ieviešanas pasākumi, kas atrodas *Fryshuset* jauniešu centrā Stokholmā, ir vērsti uz cilvēku atbrīvošanu no, cita starpā, ekstrēmistiskas vides. Viņu *Exit* darbinieki strādā ar klientiem pēc individuāliem gadījumiem, pielāgojot pieeju personas vajadzībām. Ieviešanas var ilgt no pāris nedēļām līdz gadam, pusotram gadam vai pat vairākiem gadiem ļoti sarežģītos gadījumos. Ja klientam ir laba atbalsta sistēma, kas galvenokārt novērojams gados jaunākiem cilvēkiem, var pietikt ar pāris sesijām.

Lai gan informācija katrā gadījumā atšķiras, *Exit Sweden* ieviešanas ir balstīta uz piecu soļu pieeju, kas vada *Exit* darbinieku viņa darbā ar klientu. Lai gan nav neiespējami, pašus pirmos trīs etapus ir grūtāk izpildīt, ja kontakts notiek tikai tiešsaistē, tāpēc šos etapus vēlams noturēt klātienē.

Analīze

Šajā etapā *Exit* darbinieks cenšas savākt pēc iespējas vairāk informācijas. Tā kā klienti dažkārt var mēģināt manipulēt ar šo procesa daļu, piemēram, liekot sevi uzskatīt par svarīgāku grupā, nekā viņi patiesībā ir, ieteicams neizmantot anketas, bet iegūt informāciju sarunās. Turklāt tā nedrīkst būt viena saruna, kuras mērķis ir informācijas vākšana; vislabāk ir radīt sociālas situācijas, kur jautājumu uzdošana un informācijas apmaiņa notiek dabiski. Visbeidzot, ir svarīgi apzināties, ka klienti var instinktīvi atbildēt tā, kā viņi bija apmācīti; tas nenozīmē, ka viņi nevēlas palīdzību, taču ir nepieciešams laiks, lai iemācītu uzvedību pārmācītos.

Apkopoto informāciju var iedalīt trīs sadaļās:

- **Tieši fakti** – piemēram, cik indivīdam ir brāļu un māsu, cik viņi ir veci, kāds ir izglītības līmenis, kāda ir viņu darba pieredze utt.
- **Netieši fakti** – ietver sociālo un emocionālo lietpratību, vērtējumus, vai šai personai ir vai nav psihiskās veselības problēmas, viņa vardarbības spēju līmenis utt. Ja *Exit* darbiniekam ir aizdomas, ka klients ir bīstams sev vai citiem, tiek izsaukti medicīnas vai psihiskās veselības speciālisti.
- **"X faktors(-i)"** – tas, cik lielā mērā katrs indivīds vēlas atbrīvoties, atšķiras, taču katram indivīdam ir savs stāsts par to, kā viņš nokļuva ekstrēmistu grupā un kāpēc tagad vēlas no tās atbrīvoties. Tas palīdz *Exit* darbiniekam novērtēt, vai *Exit Sweden* ir īstā vieta, kur viņiem (šobrīd) būt un cik reāli ir viņu mērķi, pamatojoties uz viņu vēsturi un pašreizējo situāciju. Ja klientam ir problēmas ar narkotikām vai alkoholu, viņam, iespējams, būs jānododas uz rehabilitāciju, pirms viņš var piedalīties izešanas programmā, atkarībā no problēmas nopietnības.

Uzticams informētājs

Ekstrēmistisku indivīdu nespēs ietekmēt kāds, kuru viņš neuzskata par uzticamu; klientam ir jātic, ka *Exit* darbinieks varēs viņu saprast. Ja kādam konkrētam indivīdam šķiet problemātiski kļūt par uzticamu informētāju, par saistošo elementu ir iespējams izmantot kādu citu – kādu, kuram klients uzticas un kurš atbalsta *Exit* darbinieku. Tas var mainīt klienta skatījumu uz *Exit* darbinieku.

Ja vēlaties nodrošināt uzticamus informētājus, ļoti svarīga ir *Exit* darbinieku komandas daudzveidība; tādējādi ir vieglāk atrast klientam piemērotāko cilvēku.

Bijušos klientus var izmantot kā *Exit* darbiniekus. Daudzos gadījumos bijušos klientus viegli uztvert kā uzticamus informētājus, jo viņiem ir līdzīga pieredze ekstrēmistiskā vidē kā klientam. Tomēr tikai ļoti ierobežots skaits bijušo klientu ir piemēroti *Exit* darbu izpildei; organizācijām pirms darba uzsākšanas ar viņiem ir jāpārliedz, ka indivīds patiešām ir deradikalizēts; taču arī tad var rasties recidīvs, piemēram, strādājot ar pārāk daudziem klientiem, ar kuriem viņi identificējas, vai satiekot klientu, kura stāsts vai konkrēta trauma viņos izraisa reakciju. Turklāt, īpaši jauniem klientiem, bijušie klienti – savā iepriekšējā ekstrēmista lomā – var kalpot kā paraugs un pat vēl vairāk radikalizēt indivīdu. Tāpēc ir svarīgi ievērot piesardzību, strādājot ar bijušajiem klientiem.

Alianse

Šajā etapā *Exit* darbinieks veido uzticamas attiecības ar klientu. Viņi atrod savstarpēji kopīgās lietas, kas nav saistītas ar klienta iepriekšējo ekstrēmista dzīvi. Uzticēšanās tiek radīta kopīgā pieredzē, vēlams ar aktivitātēm, piemēram, dodoties pārgājienā, pusdienojot restorānā vai kopīgi apmeklējot sporta zāli – ar jebkādu aktivitāti, kas ļauj klientam justies ērti. Šajā etapā funkcionāla reintegrācija, praktisku problēmu risināšana kopā ar klientu, nevis *viņa vietā*, ir svarīga, lai veicinātu pārmaiņas un veidotu uzticību un sadarbības aliansi. Sakārtoti dzīves pamati – mājas, darbs utt. – ir labs pamats jaunas dzīves veidošanai un aiziešanai no ekstrēmistiskās vides.

Ja sākumā ir svarīgi veikt tikai tādas darbības, kurās klients jūtas ērti, tad vēlāk ir svarīgi aicināt klientu iziet ārpus viņa komforta zonas. *Exit* darbinieki var kalpot par piemēru, darot lietas, ar kurām viņi paši nejūtas ērti, un daloties pieredzē par šo diskomfortu ar klientu.

Veidojot uzticību, būtiska ir sirsnība. Ir veidi, kā prasmīgi veicināt alianses veidošanu, piemēram, radot domstarpības un pēc tam tās atrisināt, tādējādi izveidojot spēcīgāku saikni. Tomēr tam ir risks: ja klients atklās, ka situācija ir radīta piespiedu kārtā, uzticības atjaunošana kļūs vēl sarežģītāka, ja tā vispār būs iespējama. Tādējādi uzticības veidošanai jābalstās uz patiesu atbalstu un īstu vēlmi veicināt pārmaiņas.

Arī attiecībā uz alianses veidošanu ir risks strādāt ar bijušajiem klientiem. Starp klientu un *Exit* darbinieku var viegli atrast kopību pieredzē ar piederību ekstrēmistu grupai. Tomēr šī ir tā pasaule, no kuras vēlaties, lai klients attālinās. Tas nenozīmē, ka darbs ar bijušajiem klientiem ir neiespējams, bet *Exit* darbiniekiem, kuriem pašiem ir ekstrēmisma pagātne, ir jāapzinās un jāizvairās no iekrišanas slazdā, daloties ar "kara stāstiem", salīdzinot veco dzīvesveidu ar saviem klientiem, lai būvētu uzticēšanos.

Normalizēt deradikalizācijas uzvedību

Šajā etapā *Exit* darbinieks palīdz klientam saprast, kā ir pamest ekstrēmistu vidi, kā uzvesties un piedalīties normālā sabiedrībā. Jo ilgāk indivīds ir bijis ekstrēmistu grupas dalībnieks, jo vairāk viņš būs apguvis šai videi piemērotu uzvedību, kas nestrādās, mijiedarbojoties jaunā sociālā vidē, veidojot jaunu sociālo identitāti. *Exit* darbinieks palīdz klientiem apzināties šo nepiemērotu uzvedību un aizstāt to ar piemērotāku uzvedību. Klientiem var būt arī jāapgūst uzvedība, kas kompensē to, kā citi viņus uztver; it īpaši, ja viņi joprojām ģērbjas noteiktā veidā, kas tiek saistīts ar noteiktu vardarbīgu vai ekstrēmistu grupu, vai viņiem ir daudz vai specifiski tetovējumi, viņu uzvedībai ir skaidri jānorāda, ka tie nerada nekādus draudus.

Ietekme

Šajā pēdējā etapā *Exit* darbinieks var sākt sniegt klientam padomus par to, ko (ne)darīt, un ietekmēt noteiktus lēmumus. Tas var attiekties, piemēram, uz draudzības vai attiecību pārtraukšanu, kas negatīvi ietekmē klienta progresu. Iepriekšējais etaps bieži pārklājas ar šo pēdējo.

Šo un iepriekšējo etapu nevar sasniegt, **neizveidojot uzticamas attiecības**, kurās klients uztver *Exit* darbinieku kā uzticamu informētāju. Bez tā būs grūtāk, varbūt pat neiespējami mudināt klientu attālināties no ekstrēmistu vides un sniegt padomus, kā rīkoties. Turklāt iepriekš minētais process nav lineārs. Lai pārietu uz 4. un 5. etapu, ir jāizstrādā 1. līdz 3. etaps, taču procesa laikā var būt nepieciešams iegūt papildu informāciju vai atjaunot uzticību un atgūt ticamību klienta acīs. Tā var gadīties situācijās, kad noticis svarīgs notikums dzīvē vai šķiet, ka nav iespējams aizvīzīt klientu prom no ekstrēmistu vides. Pēdējais var nozīmēt, ka *Exit* darbinieks 1. etapā palaidis garām būtisku informāciju vai attiecības starp *Exit* darbinieku un klientu nav tik stabilas, kā šķiet.

Diskusijas svarīgākās atziņas

Saistībā ar gūtajiem ieskatiem, izmantojot organizāciju prezentācijas, dalībnieki apsprieda *VRWE* izpausmes savās valstīs, viņu atzīmētos satraucošos notikumus un atklātās nepilnības savas valsts reakcijā uz šo problēmu. Zemāk minēti daži galvenie jautājumi, kas tika apspriesti.

- Plaši tika apspriesta (galvenokārt tradicionālo) plašsaziņas līdzekļu loma. Dalībnieki no dažādām dalībvalstīm minēja galveno plašsaziņas līdzekļu veidoto saturu, kas, viņuprāt, varētu negatīvi ietekmēt neaizsargātas personas. No vienas puses, plašsaziņas līdzekļi vēlas atklāt informāciju par plašu tēmu loku, bet, no otras puses, šāds plašsaziņas līdzekļu saturs var palīdzēt veicināt ekstrēmistu grupējumu ideoloģiju. Sniegtie piemēri:
  - *Ons Moederland* (Mūsu dzimtene) ir nīderlandiešu dokumentālā filma par Konstantu Kusteru (*Constant Kusters*), labējās ekstrēmistu grupas *Nederlandse Volks-Unie* (Nīderlandes Tautas savienība) līderi. Dokumentālā filma, cita starpā, atspoguļo Kusteru kā uzticīgu tēvu; tas varētu padarīt skatītājus uzņēmīgākus pret viņa idejām vai sniegt skatītājiem piemēru, kā audzināt bērnus ekstrēmistu vidē.
  - *Generation Hate* (Naida paaudze) ir *Al Jazeera* izmeklēšanas daudzsēriju filma par franču *Génération Identitaire* (Identitātes ģenerēšana), kurā reportieris iefiltrējas ekstrēmistu grupā. Tajā redzams,

kā grupas dalībnieki uzbrūk musulmaņiem un arābiem un iefiltrējas kādā Francijas politiskajā partijā.

Dalībnieki bija vienisprātis, ka – īpaši, ja runa ir par valdības finansētiem plašsaziņas līdzekļiem, – valdībai ir pienākums informēt plašsaziņas līdzekļus par to, kā šādu vēstījumu izplatīšana var veicināt ekstrēmistu ideoloģiju izplatību.

- Vairākās dalībvalstīs labējo ekstrēmistu kustības ļaunprātīgi izmanto valsts Neatkarības dienu, lai izplatītu savu vēstījumu:
  - Somijā 6. decembra "Neatkarības gājieni" tiek prezentēti plašākai sabiedrībai ar mērķi svinēt neatkarību, taču patiesībā tajos aktīvi tiek izslēgtas "personas, kas nav somi". Iepriekš policijai nācies noņemt labējos simbolus, tostarp Somijā aizliegtās Ziemeļvalstu pretošanās kustības simbolus.
  - Arī Polijā labējās grupas pārņem Neatkarības dienas svinības. Svētki tiek pasniegti kā pulcēšanās "visai ģimenei", bet patiesībā tiek popularizētas labējās idejas, un svinībās tiek aicināti pievienoties arī citu Eiropas labējo grupu pārstāvji.

Tika atzīmēts, ka daudzas valstis, šķiet, nezina, kā reaģēt uz šo valstiski svarīgo dienu pārņemšanu, jo īpaši tāpēc, ka daudzas ekstrēmistu grupas zina, kā, organizējot šīs demonstrācijas, precīzi ievērot likuma robežas.

- Tāpat kā Zviedrija, pēdējos gadus daudzas ES dalībvalstis cīnās ar VRWE ainavas izplešanos. Ideoloģiju dažādība un to cilvēku "maisīšana un pieskaņošana", kuri veido savu ideoloģiju no "salātu bāra", padara problēmas risināšanu arvien sarežģītāku. Turklāt labējo (ekstrēmistu) naratīvu normalizācija publiskajā un politiskajā arēnā rada vēl lielākus izaicinājumus. Par "normālu" uzskatītais tādējādi tiek pārbīdīts uz labo pusi, radot plašākā sabiedrībā labvēlīgu augsni akceptēt arvien vairāk ekstrēmistisku uzskatu. Būtiska pieeja, lai cīnītos pret šo labējo naratīvu normalizāciju, ir ieguldījums veselīgas pilsoniskās sabiedrības izveidē. Piemērs ir vācu programma "Dzīvā demokrātija!", kas "atvieglo projektus visā Vācijā, kas izstrādā un izmēģina jaunas idejas un novatoriskas pieejas demokrātijas veicināšanā, daudzveidības veidošanā un ekstrēmisma novēršanā" ⁽²⁾.
- *SMART Hubs*, [ieinteresēto personu daudznozaru radikalizācijas novēršanas komandas](#) ir daļa no ES finansētā projekta *INDEED* ⁽³⁾, kura mērķis ir izstrādāt un stiprināt novērtējumu vardarbīga ekstrēmisma (P/CVE) novēršanas, apkarošanas un deradikalizācijas jomā Eiropā. *SMART Hubs* pulcē dažādas ieinteresētās puses, piemēram, tiešās saskares praktiķus, politikas veidotājus, kā arī izglītības un akadēmisko aprindu pārstāvjus, kas aktīvi iesaistīti P/CVE un deradikalizācijas iniciatīvu, piemēram, politiku un stratēģiju, ilgtermiņa programmu, īstermiņa programmu un eksromptas iejaukšanās izstrādē, plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā. *SMART Hubs* tiks izveidots 15 valstīs, kas pārstāvētas *INDEED* konsorcijs visā Eiropā, lai apspriestu, attīstītu un izplatītu vērtēšanas kultūru P/CVE un deradikalizācijas jomā.

⁽²⁾ Skatīt: <https://www.demokratie-leben.de/en/programme>

⁽³⁾ Skatīt: <https://www.indeedproject.eu/>

Papildu informācija

Pamatojoties uz diskusiju par (tradicionālo) plašsaziņas līdzekļu lomu, tika izvirzīts jautājums, cik lielā mērā dokumentālās filmas un reportāžas, kas parāda ekstrēmistu grupu darbību, var ietekmēt neaizsargātas personas. Ieteicama turpmāka papildu sanāksme, lai pārrunātu šo jautājumu ar plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, lai izstrādātu vadlīnijas, kā risināt šo situāciju.

Dalībnieki un citas personas, kas bija ieinteresētas piedalīties šajā mācību vizītē, par ļoti svarīgu uzskatīja ieskatu valsts pieejā konkrētas problēmas, piemēram, VRWE, risināšanā. Īpaši tas attiecas uz pieeju VRWE, jo tā nav atzīta par nopietnu problēmu visās ES dalībvalstīs. Tāpēc vairāku mācību braucienu organizēšana par šo tēmu – uz Zviedriju vai citām ES dalībvalstīm – sniegtu labumu tiešās saskares praktiķiem Eiropā. Dalībnieki atzina, ka joprojām ir svarīgas apmācības, izpratnes veidošana un pieredzes apmaiņa saistībā ar VRWE kustību pašlaik mainīgo un dinamisko raksturu, tāpēc papildus mācību vizītēm RAN arī turpmāk būtu jākoncentrējas uz VRWE gan dokumentos, gan cita veida aktivitātēs.

Papildu literatūra

- RAN Secinājumu raksts, 2021: [New offender types & appropriate measures of Exit work](#)
- RAN Specializētais raksts, 2021: [National hubs supporting local actors in P/CVE – practitioners' insights](#)
- RAN Specializētais raksts, 2022: [The role of civil society organisations in exit work](#)
- INDEED ES projekta SMART Hubs [iepazīšanās video](#)
- RAN, 2019: [Factbook – Far-right extremism](#)
- RAN Spotlight svarīgākie aspekti, 2020: [Violent right-wing extremism in focus](#)
- RAN Secinājumu raksts, 2021: [Digital EU-USA study visit](#)
- RAN FC&S Secinājumu raksts, 2021: [Violent right-wing extremism in communities](#)